

Бабенко А.М.

*доктор юридичних наук,
доцент, завідувач кафедри
теорії та історії держави і
права Одеського державного
університету внутрішніх
справ*

Babenko A.M.

*Doctor of Law, Associate
Professor, Head of the
Department of Theory and
History of State and Law of
Odessa State University of
Internal Affairs*

КРИМІНОЛОГІЧНА ОЦІНКА РИЗИКІВ І ЗАГРОЗ У КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УКРАЇНІ (РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ)

Об'єктами критичної інфраструктури традиційно вважаються підприємства та установи таких галузей народного господарства, як енергетика, хімічна, продовольча промисловість, транспорт, банки та фінанси, енергетика, у тому числі й атомна, газо-, нафтопроводи, інформаційні технології та телекомунікації (електронні комунікації), охорона здоров'я, комунальне господарство та ін. Перелічені галузі народного господарства є стратегічно важливими для функціонування як економіки, так і безпеки держави, суспільства та населення в цілому, оскільки виведення з ладу або руйнування об'єктів цих галузей можуть мати вельми негативні наслідки для національної безпеки та обороноздатності держави, природного середовища, призводячи до значних матеріальних та фінансових збитків, людських жертв, погіршення іміджу Української держави на міжнародній арені тощо.

Під «ризиком» слід розуміти наявність небезпек та загроз, ймовірність настання будь-якої шкоди для населення держави в цілому та окремих її регіонів. Оцінка ризиків захисту критичної інфраструктури нами розглядається як дієвий механізм аналізу стану забезпечення території України від кримінологічних загроз. У кримінології, як у математиці та в економіці під час аналізу тих чи інших видів загроз увага завжди повертається до визначення статистичних ризиків, що засноване на статистичних даних, наукових, технічних та експертних оцінках. Саме такого підходу ми будемо дотримуватися під час побудови схеми та викладення основних результатів нашого дослідження.

У представленому дослідженні спростуємо або підтвердимо гіпотезу щодо наявності чи відсутності для України ризиків ядерної або техногенної катастрофи, пов'язаної з існуванням об'єктів атомної енергетики,

газотранспортної системи, та наявними у тих чи інших регіонах країни окремими видами злочинності, включаючи й тероризм.

Нагадаємо, що перший в світі атомний реактор був побудований у 1942 р. у США. Роботи щодо його створення проводилися під керівництвом італійського фізика Е. Фермі. В Європі першим ядерним реактором стала установка Ф-1. Її запуск відбувся 25 грудня 1946 р. у Москві під керівництвом академіка В. Курчатова. Українську атомну енергетику започатковано у 1977 р., коли у промислову експлуатацію було введено перший енергоблок Чорнобильської АЕС із реактором РБМК-1 000 (1 000 МВт). Зараз атомна енергетика функціонує у 30 країнах світу. Всього працює 440 ядерних реакторів, з яких: 104 знаходяться у США, 59 – у Франції, 54 – в Японії, 31 – у РФ, 19 – у ФРН. Україна має 15 діючих ядерних реакторів і посідає 10-те місце у світі за їх кількістю.

В основному перелічена атомна енергетика має мирний характер, але світу відомі випадки застосування атому у військових цілях, що призвело до масштабних катастроф із чисельними жертвами та руйнуваннями. Так, наприкінці Другої світової війни 9 серпня 1945 р. збройні сили США здійснили ядерні атаки на японські міста Хіросіму і Нагасакі. Від вибухів миттєво загинуло понад 70 тис. мешканців Хіросіми та 60 тис. мешканців Нагасакі. Із серпня по грудень 1945 р. загальна кількість тих, які померли від ран і хвороб, спричинених радіацією, склала близько півмільйона осіб в обох містах. Соціально-економічні наслідки й досі не підраховані.

Ще одним прикладом виявилася сумно звісна Чорнобильська катастрофа. Уніч на 26 квітня 1986 р. відбулася найвідоміша у світі техногенна катастрофа внаслідок вибухів і руйнування четвертого енергоблоку Чорнобильської атомної електростанції. Відбувся радіоактивний викид потужністю 300 умовних Хіросім. Загальна сума прямих збитків унаслідок зазначеної аварії у 1986-1989 рр. становила 12,6 млрд доларів США, із них: утрати матеріально-технічних комплексів – на суму 1,4 млрд доларів США; непрямі збитки від невикористання сільськогосподарських угідь, водних і лісових ресурсів, об'єктів промисловості та введення нових потужностей – на суму 160 млрд доларів США.

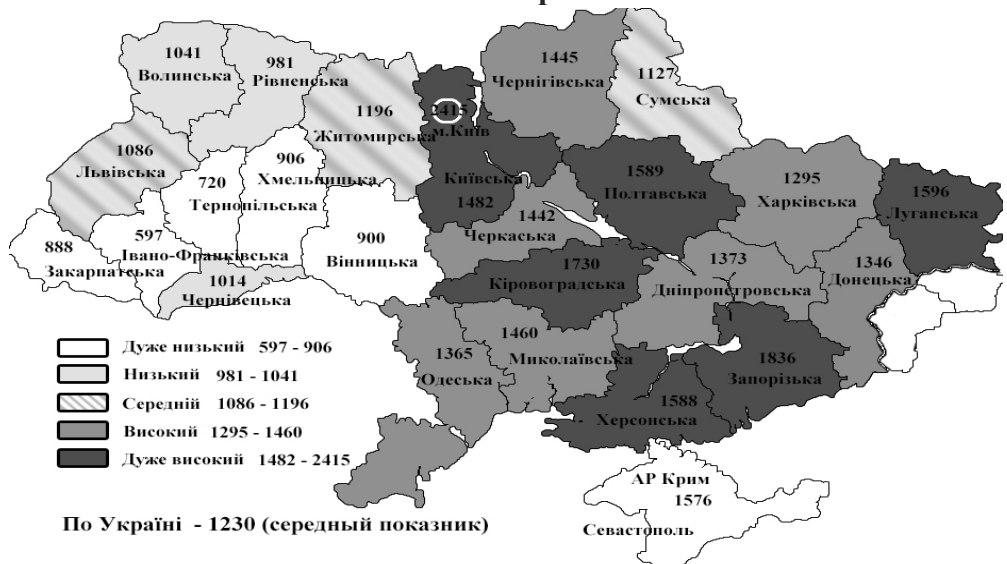
На сьогодні енергетичні потреби України забезпечує розвинута структура об'єктів відповідної сфери. Серед найвідоміших із них: 1) розгалужена система газотранспортної системи, що простирається від східних до західних та від північних до південних кордонів України; 2) чотири діючі атомні електростанції. Газотранспортна система України включає 36 тис. км магістральних газопроводів різного призначення і продуктивності, 71 компресорну станцію (122 компресорних цехи), понад 1 600 газорозподільних станцій, 12 підземних сховищ газу з найбільшим в Європі, після РФ, активним обсягом газу – понад 32 млрд м³, або 21,3 % від загальноєвропейської активної ємності. На «вході» ГТС спроможна

прийняти до 290 млрд мЗ, а на «виході» передати 175 млрд мЗ. Потужність атомних електростанцій України є такою: Південноукраїнська АЕС – 3 000 МВт; Хмельницька АЕС – 2 000 МВт; Рівненська АЕС – 2 880 МВт; Запорізької АЕС – 6 000 МВт; Чорнобильської АЕС до катастрофи складала 3 200 МВт.

Аналіз географії розташування об'єктів критичної інфраструктури підвищеної небезпечності (атомних електростанцій та об'єктів і потужностей газотранспортної системи) свідчить про їх розташування у зонах підвищеної кримінологічної загрози (Карта 1).

Карта 1

Географія інтенсивності злочинності в Україні на 100 тис. населення за 2017 рік

Також більшість зазначених об'єктів розташовані у регіонах із підвищеним рівнем терористичної загрози, соціальної напруженості, високим рівнем убивств та самогубств (Карта 2, 3,4).

Що стосується злочинів, пов'язаних із терористичними актами, то якщо у 2013 р. було обліковано всього 4 факти, то починаючи з 2014 р. їх стабільно вчиняється понад 1 тис. (Табл.1). Найбільш небезпечними у цьому сенсі виявилися території Донецької, Луганської, Одеської, Київської та Запорізької області. Нагадаємо, що саме на цих територіях розташовані атомні електростанції і більшість об'єктів газотранспортної системи та її мереж. Враховуючи потужність атомних електростанцій та географію розміщення об'єктів газотранспортної мережі, навіть одного випадку тероризму, вчиненого у Рівненській або Хмельницькій області, може вистачити для масштабної катастрофи (Карта 2)

Карта 2. Географія терористичних актів та створення терористичних груп чи організацій за 2016-2017 роки

Табл.1. Динаміка терористичних актів (ст.258 КК України), вчинених в Україні за 2009-2017 роки

Роки	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
К-сть	-	-	-	-	4	1 499	1 295	1 865	1 385

Реальність кримінологічних загроз для об'єктів критичної інфраструктури в нашій країні може підсилюватися катастрофічним знеціненням як власного життя, так й життя стосовно іншої людини. На це яскраво вказує висока інтенсивність убивств та самогубств у регіонах України (Карта 3, 4).

Карта 3. Географія інтенсивності вбивств в Україні на 100 тис. населення за 2017 рік

МІЖНАРОДНИЙ ЖУРНАЛ «ПРАВО І СУСПІЛЬСТВО»

Із представлених даних випливає, що найбільш небезпечними для життя територіями України є місто Київ (31) та Київська область (18,8), а також Луганська (30,7), Донецька (29,5), Миколаївська (17,2), Одеська (12,9), Запорізька (12,9) та низка інших областей України (Карта 3,4). Інтенсивність вбивств і самогубств на 100 тис. населення у кілька разів перевищують епідеміологічний поріг, що дорівнюється 10 випадків на 100 тис. населення.

Карта 4. Географія інтенсивності самогубств в Україні на 100 тис. населення за 2017 рік

Представлені результати свідчать про надзвичайно високу насиченість територій розміщення об'єктів критичної інфраструктури не лише загальною злочинністю, а й злочинами терористичної спрямованості, вбивствами та самогубствами (Карта 1, 2, 3, 4; Табл. 2). На карті 3 та 4 представлені дані, на яких видно, що більша частина нашої країни знаходиться у небезпечній для проживання зоні. Буде дуже прикро, якщо колись мирна і квітуча країна перетвориться на отруєну територію, на якій є неможливим подальше проживання; отримає статусу території, де панують вбивці та самогубці.

У розрізі населених пунктів окремих регіонів нами встановлено більш детальну картину криміногенної напруженості та насиченості злочинністю.

У таблиці 2 наведені узагальнені дані, які свідчать про окремі негативні параметри певних регіонів, що можуть виявитися факторами підвищення рівня кримінологічних загроз. Невтішною з точки зору загроз для критичної інфраструктури України виявилася й статистика окремих видів злочинності. Так, в Україні щорічно вчиняється близько 30

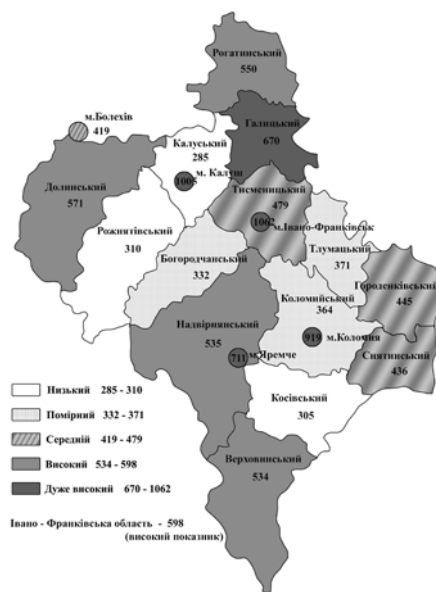
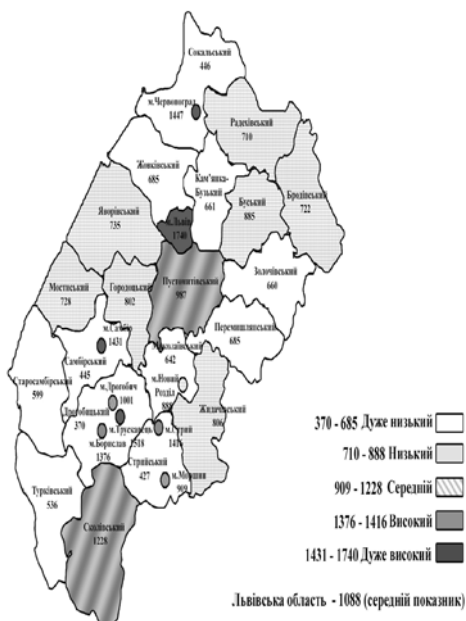
злочинів, пов'язаних із порушенням вимог режиму радіаційної безпеки (ст. 2671 КК України). Стабільно високим виявився рівень пошкоджень об'єктів магістральних або промислових нафто-, газо-, конденсатопроводів та нафтопродуктопроводів (ст. 292 КК України) – близько 200 злочинів на рік. Реальність кримінологічних загроз зазначеним об'єктам може бути пов'язана з високою мілітаризацією українських регіонів. Щороку тут фіксується близько 8 тис. злочинів, пов'язаних із незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК України) (Табл. 3), що не виключає її застосування у випадках підвищення рівня соціальної напруженості в Україні.

Карта 5. Географія кримінологічних загроз у розрізі окремих регіонів України

Інтенсивність злочинності у Львівській обл.

Інтенсивність злочинності у Івано-Франківській обл.

МІЖНАРОДНИЙ ЖУРНАЛ «ПРАВО І СУСПІЛЬСТВО»

Карта 6. Географія кримінологічних загроз у розрізі окремих регіонів України

Інтенсивність злочинності у Дніпропетровській обл.

Інтенсивність злочинності у Харківській обл.

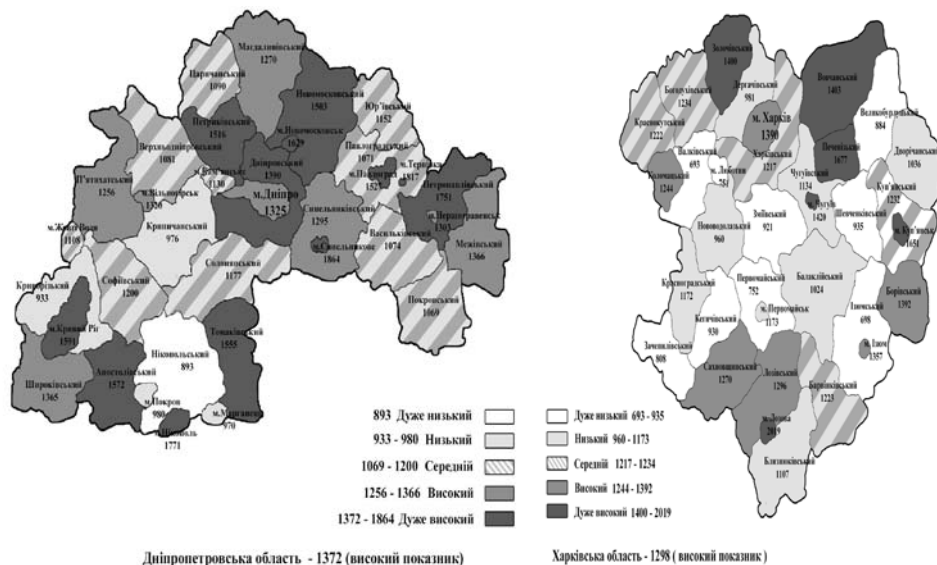

Табл.2. Регіональні особливості кримінологічної небезпеки в Україні

Україна	Київ	Дніпро	Одеса	Харків	Львів
Населення	2 933 537	993 212	1 010 986	1 450 334	757 955
К-сть злочинів	70 662	13 290	16 243	20 166	13 190
Рівень злочинності	2 408	1 338	1 606	1 390	1 086
Вбивства	925 (327)	182 (367)	124 (304)	96 (335)	33 (196)
Самовбивства	167	668	445	215	126

Табл. 3. Динаміка окремих злочинів, які можуть являти реальну загрозу для об'єктів критичної інфраструктури України

Рік/Параметри	2014	2015	2016	2017
ст. 267-1 КК	45	38	22	30
ст. 292 КК	331	245	264	164
ст. 263 КК	7 228	7 409	6 307	8 002

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що атомні електростанції та газотранспортна система є двома найважливішими видами об'єктів критичної інфраструктури України, оскільки вони: по-перше, є джерелами енергії для внутрішнього споживання; по-друге, забезпечують експорт електроенергії та відповідно прибутки країни; по-третє, є гарантами соціально-економічної та політичної стабільності у регіоні. До тих пір, доки вони функціонуватимуть у повному обсязі та в штатному режимі, в Україні не можливе проведення крупномасштабних операцій військового характеру. Припинення роботи зазначених об'єктів може призвести не лише до економічного та соціального, а й до політичного дисбалансу, що здатне викликати негативні геополітичні наслідки. Стабільному функціонуванню АЕС та ГТС України, а, отже, й геополітичній стабільності в Україні з високим ступенем можуть перешкоджати такі кримінологічні загрози, як-от: 1) висока інтенсивність злочинності в окремих регіонах; 2) злочини терористичного характеру; 3) великий обсяг незаконного обігу зброї у місцевого населення; 4) високий рівень схильності окремих категорій населення до насильства; 5) негативний стан соціальної та соціально-психологічної обстановки (високий рівень самогубств, безробіття, соціальної напруженість тощо); 6) чинники геополітичного характеру.

Саме на ці обставини необхідно звертати увагу правоохоронним органам під час визначення ризиків та профілактики кримінологічних загроз для стабільного функціонування об'єктів критичної інфраструктури.

Бабенко А.М. Кримінологічна оцінка ризиків і загроз у контексті захисту критичної інфраструктури в Україні (регіональний аспект)

У статті визначено, що об'єктами критичної інфраструктури традиційно вважаються підприємства та установи таких галузей народного господарства, як енергетика, хімічна, продовольча промисловість, транспорт, банки та фінанси, енергетика, у тому числі й атомна, газо-, нафтопроводи, інформаційні технології та телекомунікації (електронні комунікації), охорона здоров'я, комунальне господарство та ін.

Геополітичній стабільності в Україні з високим ступенем можуть перешкоджати такі кримінологічні загрози, як-от: 1) висока інтенсивність злочинності в окремих регіонах; 2) злочини терористичного характеру; 3) великий обсяг незаконного обігу зброї у місцевого населення; 4) високий рівень схильності окремих категорій населення до насильства; 5) негативний стан соціальної та соціально-психологічної обстановки (високий рівень самогубств, безробіття, соціальної напруженість тощо); 6) чинники геополітичного характеру.

Ключові слова: кримінологічні ризики і загрози, кримінологічна оцінка, критична інфраструктура, захист критичної інфраструктури

Babenko A.M. Criminological Assessment Of Risks And Threats In The Context Of Protection Of Critical Infrastructure In Ukraine (Regional Aspects)

The article states that objects of critical infrastructure are traditionally considered enterprises and institutions of such sectors of the national economy as energy, chemical, food industry, transport, banks and finance, power engineering, including nuclear, gas, oil pipelines, information technologies and telecommunications (electronic communications), health care, utilities, etc.

Geopolitical stability in Ukraine with a high degree can hinder such criminological threats, such as: 1) high crime intensity in selected regions; 2) crimes of a terrorist nature; 3) the large volume of illicit trafficking of weapons from the local population; 4) high level of inclination of certain categories of population to violence; 5) negative state of social and socio-psychological situation (high suicide rate, unemployment, social tension, etc.); 6) factors of geopolitical character.

Keywords: criminological risks and threats, criminological assessment, critical infrastructure, protection of critical infrastructure